گفت‌وگو با دکتر ایمان معماریان در آستانه روز ملی دامپزشکی

دامپزشکی حیات‌وحش به توجه مسوولان نیاز دارد

ستاره محمد

چهاردهم مهرماه در تقویم رسمی کشورمان به عنوان روز ملی دامپزشکی نامگذاری شده است. تاریخچه این روز به سال ۱۳۶۹ بازمی‌گردد؛ زمانی که دکتر حسن تاج‌بخش «گوش روز» را در تقویم ایران باستان به عنوان روز حمایت از دامپزشکی و حیوانات انتخاب کرد. «گوش روز» برگرفته از نام فرشته‌ای به نام گائوش (فرشته نگهدار چهارپایان و جانوران سودمند) است. در این روز سازمان‌های مربوط و دوستداران حیوانات و حیات‌وحش به یادآوری اهمیت این رشته و نقش آن در حفظ سلامت حیوانات و انسان‌ها می‌پردازند. دامپزشکی تنها به معنای درمان بیماری در دام نیست، بلکه این رشته نقش موثری در بهداشت عمومی و ارتقای سلامت جامعه انسانی دارد و بی‌شک با فقدان آن، بخشی از سلامت جامعه به خطر می‌افتد. قرار گرفتن در آستانه این روز ملی بهانه‌ای شد تا با دکتر ایمان معماریان، دامپزشک حیات‌وحش، پیرامون اهمیت علم دامپزشکی و نکات لازم برای نگهداری از حیوانات در خانه گفت‌وگویی داشته باشیم.

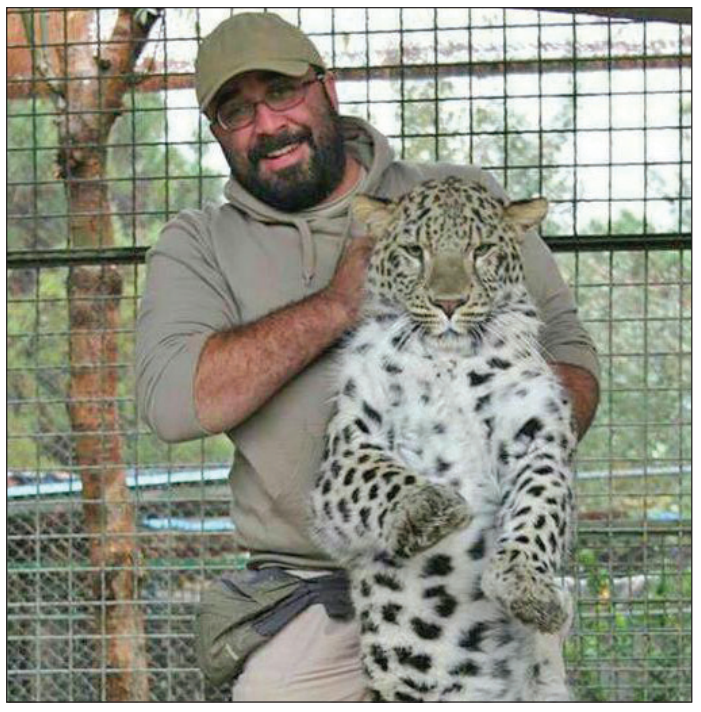

سلامت: تاریخچه روز ملی دامپزشکی به چه زمانی برمی‌گردد؟

اختصاص یک روز از سال به عنوان روز ملی دامپزشکی بسیار ارزشمند است. نامگذاری این روز به زمان شروع اهلی کردن حیوانات در ایران و آگاهی از اهمیت آنها برای تغذیه، حفاظت، نگهبانی، تامین پوشاک و... بازمی‌گردد. هدف از نامگذاری این روز در آن دوران، کنترل بهتر سلامت حیوانات و افزایش سودرسانی آنها به انسان‌ها بوده، اما امروزه علم دامپزشکی بسیار گسترده‌تر شده‌است، طوری که شاخه‌های دیگری از علوم نیز به آن وابسته هستند. دامپزشکان با توجه به رشته تخصصی خود از وظایف متعددی از جمله کنترل بیماری‌های مشترک میان انسان و حیوان، کنترل بهداشت مواد غذایی و گوشتی، حفظ سلامت حیات‌وحش و... برخوردار هستند.

سلامت: لطفا درمورد شاخه دامپزشکی حیات‌وحش بیشتر توضیح دهید.

دامپزشکی حیات‌وحش به کنترل و درمان بیماری‌های حیواناتی می‌پردازد که متعلق به طبیعت هستند. در گذشته نیازی برای این رشته مطرح نبود و بیماری و مرگ حیوانات در حیات‌وحش به روند تکامل ربط داده می‌شد، بنابراین مداخله‌ای در این زمینه انجام نمی‌گرفت، اما بعدها با آسیب‌های متعدد انسان به طبیعت و همین‌طور اهلی کردن حیوانات و بیماری‌زایی آنها پس از رها شدن در حیات‌وحش، نقش دامپزشکی حیات‌وحش پررنگ‌تر شد. لازم به ذکر است سلامت حیات‌وحش با سلامت دام و انسان‌های ساکن در زیستگاه‌های اطراف نیز مرتبط است، درنتیجه امروز برای این رشته اهمیت بالایی در نظر گرفته می‌شود.

سلامت: ایران در علم دامپزشکی و درمان‌های مربوط از چه جایگاهی در جهان برخوردار است؟

ایران در زمینه‌های ابتدایی دامپزشکی از جمله کنترل و درمان بیماری‌های دام بزرگ، حیوانات کوچک مثل سگ و گربه و حیوانات همراه نسبت به سایر شاخه‌های دامپزشکی مثل دامپزشکی حیات‌وحش، پیشرفت بیشتری داشته است. اگرچه رسیدگی به حیوانات حیات‌وحش در نگاه اول از لحاظ اقتصادی اهمیت بالایی ندارد، اما این حیوانات بسیار کاریزماتیک هستند و می‌توانند از لحاظ اکوتوریسم (طبیعت‌گردی) به اقتصاد کشور کمک کنند. متاسفانه در ایران به این رشته خیلی توجه نمی‌شود. از طرف دیگر، درآمدی برای دامپزشکان حیات‌وحش متصور نشده است. به همین دلیل ایران از لحاظ این رشته نسبت به سایر کشورها پیشرفت کمتری داشته است. با توجه به برخورداری کشور از حیات‌وحش غنی، امید است روزی این رشته نیز مورد توجه دانشجویان و مسوولان قرار بگیرد و پیشرفت کند. به طور کلی، رشته دامپزشکی نیاز به علاقه بالایی دارد، در حالی که بسیاری از افراد در ایران تنها به خاطر نام و مقام پزشک در رشته دامپزشکی تحصیل می‌کنند. متاسفانه بسیاری از دامپزشکان به دلیل عدم کسب رتبه لازم برای سایر رشته‌های پزشکی و دندانپزشکی به تحصیل در این رشته روی می‌آورند، بنابراین لازم است رویکرد مسوولان نسبت به پذیرش دانشجویان در این رشته تغییر یابد و ضریب هوشی و ظرفیت‌های بالایی برای پذیرفته شدن در آن متصور شود.

سلامت: نگهداری از حیوانات در خانه مستلزم رعایت چه مواردی است؟

اگر حیوان از طبیعت گرفته و جدا شده باشد، به هیچ عنوان خانگی محسوب نمی‌شود زیرا این کار می‌تواند به نسل او آسیب برساند. حیوانات خانگی معمول، متعلق به طبیعت نیستند و با آزاد شدن در طبیعت به آن آسیب می‌رسانند

حیوانات خانگی درواقع از زمان قدیم برای همراهی با انسان در مزارع یا خانه‌ها اهلی شده‌اند. نگهداری از این حیوانات در خانه شرط‌های متعددی دارد. مهم‌ترین شرط این است که بیماری‌های مشترک حیوان با انسان قابل کنترل، پیشگیری و درمان باشند. در غیر این صورت، حیوان به هیچ عنوان خانگی محسوب نمی‌شود. از جمله حیوانات نامناسب برای نگهداری در خانه می‌توان به میمون‌های رزوس اشاره کرد که متاسفانه به صورت قاچاق از کشورهای هند و پاکستان وارد ایران می‌شوند. مردم این میمون‌ها را وقتی خیلی کوچک هستند با علاقه بسیار خریداری و نگهداری می‌کنند، بدون اینکه از گستردگی بیماری‌های مشترک آنها با انسان باخبر باشند. بسیاری از این بیماری‌ها حتی قابل تشخیص یا قابل درمان نیستند. در بسیاری از این موارد نیز میمون فقط ناقل است و علائمی از خود نشان نمی‌دهد، اما بیماری را خیلی جدی به انسان انتقال می‌دهد که خطرناک است. علاوه بر بیماری‌های خطرناک، این میمون‌ها می‌توانند بیماری‌های ساده‌تر مثل سل، سرماخوردگی و بیماری‌های انگلی را نیز به انسان انتقال دهند، بنابراین جزو حیوانات خانگی محسوب نمی‌شوند. حتی اگر بیماری‌های مشترک حیوان با انسان قابل کنترل، پیشگیری و درمان باشند، حیوان باید تحت نظر دامپزشک قرار گیرد و از امور بهداشتی لازم از جمله تزریق دوره‌ای واکسن و درمان‌های پیشگیرانه بهره‌مند شود. همچنین دامپزشک باید نوع غذای مناسب و نحوه نگهداری حیوان را به افراد متذکر شود تا حیوان خانگی برای انسان یا خود مشکلی ایجاد نکند.

یکی دیگر از شرط‌های لازم برای «خانگی» بودن یک حیوان، جدا نشدن او از طبیعت است، بنابراین اگر حیوان از طبیعت گرفته و جدا شده باشد، به هیچ عنوان خانگی محسوب نمی‌شود زیرا این کار می‌تواند به نسل او آسیب برساند. حیوانات خانگی معمول، متعلق به طبیعت نیستند و با آزاد شدن در طبیعت به آن آسیب می‌رسانند. درنتیجه اگر حیوان قابلیت تبدیل به گونه مهاجم را داشته باشد، خانگی محسوب نمی‌شود. علاوه بر اینها، حیواناتی که در طبیعت محل زندگی خود در معرض خطر انقراض قرار دارند به هیچ‌وجه نباید در خانه نگهداری شوند؛ از جمله پرنده‌های زینتی مثل طوطی خاکستری آفریقایی که به‌اشتباه از آن با نام کاسکو یاد می‌شود. افراد با خرید و فروش این حیوانات به از بین رفتن نسل آنها کمک می‌کنند و به قاچاق‌شان رونق می‌دهند.

سلامت: چگونه می‌توان حیوان خانگی مناسب را انتخاب کرد؟

قبل از انتخاب و تهیه حیوان خانگی لازم است حتما با دامپزشک مشورت کنید تا با حیوان مناسب و شرایط لازم برای نگهداری و بهداشت او آشنا شوید. با این کار از آسیب به حیوان و خود نیز جلوگیری خواهید کرد. نگهداری از بعضی حیوانات خانگی شرایط و مشکلات خاص خود را دارد. برای مثال حیوانات نیز مانند انسان ریزش مو دارند و درمان معجزه‌گری وجود ندارد که ریزش موی آنها را قطع کند. موی حیوانات سالم برخلاف خرافاتی که در ایران وجود دارد، بیماری‌زا نیست. شاید بتوان تا حدودی از میزان این ریزش مو کاست، اما هیچ گاه نمی‌توان آن را قطع کرد، بنابراین اگر قصد نگهداری از حیوان خانگی را دارید باید این موضوع را بپذیرید و با نیازهای مختلف حیوان مثل نیاز به گردش و فعالیت، میزان خواب لازم برای حیوان، ساعات خواب و بیداری او و... کاملا آشنا شوید.

سلامت: آیا بعد از تماس با حیوانات خانگی نیاز به شستشوی دست وجود دارد؟

این موضوع به نوع حیوان خانگی بستگی دارد. از میان حیوانات خانگی، نگهداری از سگ و گربه در دنیا بسیار معمول و شایع است. سایر حیوانات برای نگهداری در خانه غیرمعمول شناخته می‌شوند؛ از جمله پرنده‌های زینتی، خرگوش، خوکچه‌هندی، همستر، بعضی خزنده‌ها و ماهی‌های زینتی. شرایط نگهداری از تمامی این حیوانات و مراقبت‌های بهداشتی از آنها باید کاملا مورد تایید دامپزشک باشد. در مورد بعضی حیوانات حتی اگر تمام شرایط بهداشتی رعایت شود، تماس با آنها می‌تواند برای سلامت مشکل‌ساز باشد. برای مثال اگر از یک خزنده مثل لاک‌پشت نگهداری می‌کنید و فرزند کوچکی در خانه دارید باید حتما دست‌های او را بعد از لمس لاک‌پشت یا محل نگهداری آن بشویید، بنابراین مراقبت‌های بهداشتی درمورد حیوانات مختلف می‌توانند متفاوت باشند. تمامی این موارد را باید از دامپزشک پرس‌وجو کنید.

سلامت: اگر حیوان فردی را گاز گرفت یا چنگ‌زد، چکار باید کرد؟

تمامی حیوانات، اعم از خانگی و غیرخانگی دارای بیماری‌های مشترک با انسان هستند. اگر حیوان خیابانی باشد و مراقبت‌های بهداشتی و دامپزشکی لازم را دریافت نکرده باشد، با وقوع گازگرفتگی یا چنگ زدن باید در اولین فرصت به مراکز بهداشتی یا انستیتو پاستور مراجعه کنید تا واکسیناسیون و درمان‌های لازم را انجام دهید. اگر حیوان خانگی باشد و مراقبت‌های بهداشتی لازم مثل واکسیناسیون و درمان‌های ضدانگلی را به‌موقع دریافت کرده باشد، خطر کمتر است. با این حال بهتر است پزشک محل چنگ زدن و گازگرفتن این حیوانات را بررسی کند، اما اگر در این مورد دسترسی به مرکز پزشکی وجود نداشته باشد، رعایت نکته‌های بهداشتی لازم درمورد زخم مثل ضدعفونی کردن ناحیه کفایت می‌کند.

سلامت: رعایت نکردن مسائل بهداشتی مثل رها کردن فضولات حیوانات خانگی حین گردش در خیابان چه عواقبی دارد؟

متاسفانه در ایران فرهنگ نگهداری از حیوانات خانگی مثل سگ و گربه به اندازه کافی رعایت نمی‌شود چرا که مردم از این فرهنگ به اندازه کافی آگاهی ندارند. اگرچه بیماری‌های مشترک بین این دو حیوان و انسان کاملا قابل کنترل، پیشگیری و درمان هستند، اما نگهداری از آنها شروط و فرهنگ خاص خود را دارد. اگر قرار است از نگهداری حیوان خانگی لذت ببرید و در عین حال به حیوان، خود و دیگران آسیب نرسانید باید نکات به‌خصوصی را رعایت کنید. برای مثال اگر حیوان را برای گردش به بیرون از خانه می‌برید باید حتما مدفوع و فضولات او را از سطح خیابان جمع‌آوری کنید. رعایت نکردن این موضوع در کشورهای پیشرفته با جریمه‌های سنگینی همراه است، اما در ایران به آن توجه نمی‌شود. شاید اگر این فرهنگ و امثال آن رعایت شود، به‌تدریج نگهداری از حیوانات خانگی در جامعه مورد پذیرش قرار بگیرد. در غیر این صورت، نگهداری از حیوان خانگی می‌تواند از لحاظ رفتاری، بیماری‌زایی و... آسیب‌رسان باشد.

چند نمونه از بیماری‌های شایع مشترک بین انسان و حیوانات

ناقل	نام بیماری	شیوه انتقال از حیوان به انسان	علائم در انسان‌ها
انسان و گوشتخواران	کمپیلوباکتریوز (شایع‌ترین عامل اسهال و استفراغ)	ممکن است با خوردن گوشت خام یا آب و غذای آلوده به مدفوع، به این بیماری مبتلا شوید.	اسهال خونی؛ دردهای شدید شکمی؛ تب
	بارتونلوزیز (معروف به بیماری خراش گربه (CSD) – تب چنگ گربه)	گوشتخواران این عفونت را از مدفوع کک‌ها می‌گیرند. آنها با تمیز کردن پوست خود به‌وسیله زبان آن را دریافت می‌کنند. با گازگرفتن و چنگ زدن می‌توانند آن را به انسان منتقل کنند. این بیماری به‌وسیله کنه نیز به گوشتخواران و انسان منتقل می‌شود.	برجستگی‌های سفت قرمز رنگ در محل چنگ یا گازگرفتگی؛ تورم و علائم التهاب در محل عفونت؛ تورم گره‌های لنفاوی مجاور محل چنگ یا گازگرفتگی؛ تب خفیف؛ لرز؛ کوفتگی؛ بیقراری؛ از دست دادن اشتها؛ درد عضلانی؛ دل آشوب و حالت تهوع
	کریپتوسپوریدیوز (انگلی که باعث نوعی بیماری روده‌ای مسری می‌شود)	کریپتوسپوریدیوم در روده حیوانات و انسان‌های آلوده زندگی می‌کند و توسط مدفوع آنها منتشر می‌شود بنابراین استفاده از آب و غذای آلوده به آن باعث انتقال بیماری به حیوان خانگی و انسان می‌شود.	دل‌درد؛ کم‌آبی بدن؛ دل‌آشوب و حالت تهوع؛ استفراغ؛ تب؛ کاهش وزن
	ژیاردیاز (نوعی انگل که باعث عفونت روده‌ای می‌شود)	این انگل می‌تواند بدون اینکه علامتی ایجاد کند در روده بسیاری از انسان‌ها، حیوانات وحشی و خانگی وجود داشته باشد بنابراین تماس با مدفوع آنها می‌تواند باعث انتقال انگل به انسان شود.	کوفتگی؛ دل‌آشوب و حالت تهوع؛ اسهال یا مدفوع چرب؛ از دست رفتن اشتها؛ استفراغ؛ نفخ و دردهای شکمی؛ کاهش وزن؛ تولید گاز بیش از اندازه؛ سردرد؛ دردهای ناحیه شکمی
	هاری (ویروسی که به مغز حمله می‌کند)	ویروس هاری می‌تواند تمام پستانداران را آلوده کند پس اگر حیوان خانگی‌تان واکسن دوره‌ای هاری خود را دریافت نمی‌کند و توسط حیوانات آلوده گازگرفته شود می‌تواند به این بیماری مبتلا شود. انسان نیز با گاز حیوان مبتلا بیمار می‌شود. در آسیا و افریقا سگ‌های ولگرد و در آمریکا خفاش‌ها مهم‌ترین ناقل این ویروس به انسان‌ها هستند. این بیماری بسیار کشنده است.	دو فرم از بیماری هاری وجود دارد: ۱- هاری خشمناک: فعالیت زیاد؛ رفتارهای هیجانی؛ ترس از آب؛ ترس از هوای آزاد؛ مرگ پس از چند روز در اثر ایست قلبی – تنفسی ۲- هاری فلجی: در ۳۰ درصد موارد انسانی اتفاق می‌افتد.؛ فلجی عضلات که از محل چنگ یا گازگرفتگی شروع می‌شود و به‌تدریج پیشرفت می‌کند.؛ کما؛ مرگ
	درماتوفیتوزیس (عفونت‌های قارچی پوست)	انسان و سایر پستانداران می‌توانند بدون هیچ علامتی ناقل این قارچ‌ها باشند. انسان نیز با تماس با آنها مبتلا می‌شود.	نواحی قرمز، فلسی‌شده و معمولا بدون خارش؛ این نواحی در اطراف قرمزتر و معمولا دایره‌ای شکل‌اند؛ این نواحی ممکن است متشرحه‌شده و تبدیل به تاول شوند؛ این نواحی در سر ممکن است منجر به طاسی شود؛ ناخن‌ها ممکن است ضخیم‌شده، بی‌رنگ شوند و شروع به شکستن کنند.
	کرم‌های لوله‌ای (عامل عفونت روده یا چشم)	تخم این کرم‌ها معمولا در مدفوع انسان و گوشتخواران موجود است بنابراین تماس انسان با مدفوع آنها می‌تواند باعث انتقال شود. بسیاری از بیماری‌های ناشی از کرم‌های گرد به علت بهداشت پایین فردی ایجاد شوند.	بیشتر افراد هیچ علامتی از خود نشان نمی‌دهند. در موارد پیشرفته، کرم‌ها می‌توانند به ارگان‌های بدن از جمله چشم منتقل شوند و به آنها آسیب برسانند.
	توکسوپلاسموز (نوعی عفونت انگلی)	تمامی حیوانات خونگرم اعم از پستانداران و پرندگان می‌توانند به این انگل آلوده شوند. تماس با مدفوع حیوان آلوده و خوردن گوشت خام و آلوده توسط حیوان و انسان می‌تواند منجر به بیماری شود.	۱- افراد سالم: آلودگی با توکسوپلاسما گوندای معمولا در افراد سالم دارای علائم نیست زیرا سیستم ایمنی بدن افراد مانع از بروز آن می‌شود.؛ اما در صورت بروز بیماری، علائمی مانند آنفلوانزای خفیف خواهد داشت. (تورم گره‌های لنفاوی و درد عضلانی) ۲- افراد باردار: به طور کلی اگر خانم‌های باردار قبل از بارداری به این تک‌یاخته آلوده شوند، نوزاد متولدشده در برابر بیماری مصونیت خواهد داشت زیرا سیستم ایمنی بدن مادر به آن مقاوم شده است.؛ اما اگر مادری اصلا به آن آلوده نشده باشد و ابتدای بارداری به آن آلوده شود می‌تواند به سقط جنین یا جنین نارس منجر شود.؛ اگر در پایان دوره به آن آلوده شود، نوزاد در بدو تولد علائمی نخواهد داشت ولی به‌تدریج علائمی مانند از دست رفتن بینایی، مشکلات مغزی و صرع را نشان خواهد داد. ۳- افرادی با نقص ایمنی: این افراد علائم شدیدی را در درگیری با توکسوپلاسما نشان خواهند داد.
پرندگان	سیتاکوزیس (تب طوطی)	تماس با مدفوع و ترشحات بینی و منقار پرندگان	دوره نهفته بیماری ۵ تا ۱۹ روز است و افرادی که با پرندگان در ارتباط‌اند بیشتر در معرض خطر قرار دارند. علائم مشابه آنفلوانزا و پنومونی (ذات‌الریه): تب و لرز؛ حالت تهوع و استفراغ؛ دردهای عضلانی و مفصلی؛ اسهال؛ ضعف؛ کوفتگی؛ سرفه (خشک)
	سالمونلوز	خوردن غذاهای آلوده (سالمونلا بین پرندگان بیشتر از طریق ماکیان به انسان منتقل می‌شود تا پرندگان خانگی) سالمونلا از انسان به انسان و نیز از انسان به پرندگان نیز منتقل می‌شود.	استفراغ؛ اسهال خونی؛ تب؛ کم‌شدن آب بدن
	آلونولیت آلرژیک	افرادی که سیستم ایمنی آنها حساسیت بالایی دارد، ممکن است نسبت به پر، گرد پر و مواد مدفوعی پرندگان واکنش‌های آلرژیک نشان دهند.	۱- حاد: سرفه کردن؛ سختی در تنفس؛ تب و لرز ۲- تحت حاد: سرفه خشک؛ تنگی نفس پیشرونده ۳- مزمن: در صورت عدم درمان دو نوع بالا نوع مزمن رخ می‌دهد که برگشت‌ناپذیر است: سختی در تنفس؛ سرفه‌های خشک؛ کاهش وزن
	کمپیلوباکتریوزیز	خوردن گوشت و محصولات ماکیان آلوده	دردهای عضلانی پیشرونده؛ تب؛ اسهال؛ سردرد؛ خانم‌های باردار، افراد ناتوان و افراد با نقص ایمنی بیشتر در معرض خطر قرار دارند.
	نیوکاسل	ویروس از طریق ترشحات دهانی و تنفسی و مدفوع دفع می‌شود.	افرادی که در مزارع مرغداری کار می‌کنند یا با پرندگان وحشی مبتلا در ارتباط هستند در معرض خطر قرار دارند.؛ التهاب ملتحمه؛ لرز؛ تب
	سل پرندگان	خوردن یا استنشاق ذرات هوای برخاسته از مدفوع آلوده	۱- افراد بالغ: شش را درگیر می‌کند و علائم تنفسی می‌دهد. ۲- کودکان: گره‌های لنفاوی گردن هم درگیر می‌شود.
جوندگان	تب خونریزی دهنده هانتاویروسی همراه با نشانگان کلیوی (تب خونریزی دهنده کره‌ای)	تماس با ذرات هوای برخاسته از فضولات جوندگان تاکنون تنها راه شناخته‌شده ابتلا به این بیماری است.	۵ فاز دارد: ۱- فاز وابسته به تب؛ ۲- فاز افت فشار خون؛ ۳- فاز کم‌ادراری؛ ۴- فاز پرادراری؛ ۵- فاز نقاهت
	نشانگان تنفسی هانتاویروسی	تماس با ذرات هوای برخاسته از فضولات جوندگان تاکنون تنها راه شناخته‌شده ابتلا به این بیماری است.	علائم مشابه آنفلوانزا، تب، سرفه، درد عضلانی، سردرد، بی‌حالی و کوتاه شدن تنفس
خزندگان	سالمونلوز (سالمونلا عامل اصلی عفونت روده و مسمومیت غذایی)	سالمونلا در همه جا می‌تواند حضور داشته باشد از جمله روده حیوانات. احتمال انتقال آن از طریق خزندگان از جمله لاک‌پشت و مارآبی بیشتر است. سگ و گربه نیز می‌توانند مبتلا باشند و علامتی نشان ندهند، اما احتمال ابتلای آنها کم است.	اسهال شدید، تب، سردرد، دردشکمی، استفراغ و حساسیت پوستی وسیع.